

3 pav. Buitinės keramikos šukės. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. Household pottery sherds.

4 pav. Antkaklės fragmentas. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 4. A piece of a neck ring.

(meškos ir stumbro) kaulų. Visi jie saugomi VU BTC. Aptikti ir inventorinti 129 radiniai, tarp jų daugiausia žiestos ir lipdytinės keramikos (3 pav.) bei statybinės keramikos fragmentų, tačiau aptikta ir viena titnago nuoskala, drabužių kabliukas ir antkaklės fragmentas (4 pav.). Radiniai perduoti VDKM.

Atsižvelgiant į archeologinių tyrimų rezultatus, galimos dvi prielaidos. Marvelės kapinyno riba yra toliau nuo Nemuno upės (2022 m. tyrimų P dalyje ar net už jos), o tarp kapinyno ir upės egzistavo gyvenvietė, vienalaikė su kapinynu. Ankstyvajame sluoksnyje aptinkami radiniai yra pavieniai, atsiradę sluoksnyje eksploatuojant kapinyną, o vėlyvasis sluoksnis suformuotas kapinyne nebelaidojant. Kad ir kaip būtų, 2022 m. tyrimai suteikė naujų žinių apie šioje teritorijoje buvusią senovės gyvenvietę.

The Marvelė Ancient Settlement

In 2022, exploratory excavations were carried out at the site of Marvelė cemetery (Kaunas), dating to the 2nd–12th centuries. The excavation comprised 17 trenches covering 172 m^2. No graves were found, but two distinct horizons were identified: the 2nd–16th centuries (Fig. 1) and the 14th–16th centuries (Fig. 2). Settlement occupation layers (0.2–1.75 m thick) were present across all trenches that were free from 20th- and 21st-century disturbances. The excavation yielded 129 finds, largely household pottery (Fig. 3) and structural ceramics. Other finds included a flint flake, a clothing hook, and a partial neck ring (Fig. 4). The bone assemblage was primarily composed of domesticated animals, along with some bear and bison bones. The excavation demonstrated that the Marvelė site was not only a burial ground, but an ancient settlement as well.

Vytenis Šagamogas, Ignas Sadauskas

Krūminių piliakalnio papėdės gyvenvietė

2023 m. birželį atlikti detalieji tyrimai Krūminių piliakalnio (Varėnos r., Matuizų sen.) papėdės gyvenvietėje. Jie buvo susiję su informacinių stendų prie kultūros paveldo objektų įrengimo projekto darbais. Tirta vieta patenka į Krūminių piliakalnio su papėdės gyvenviete (UK 22955) teritoriją.

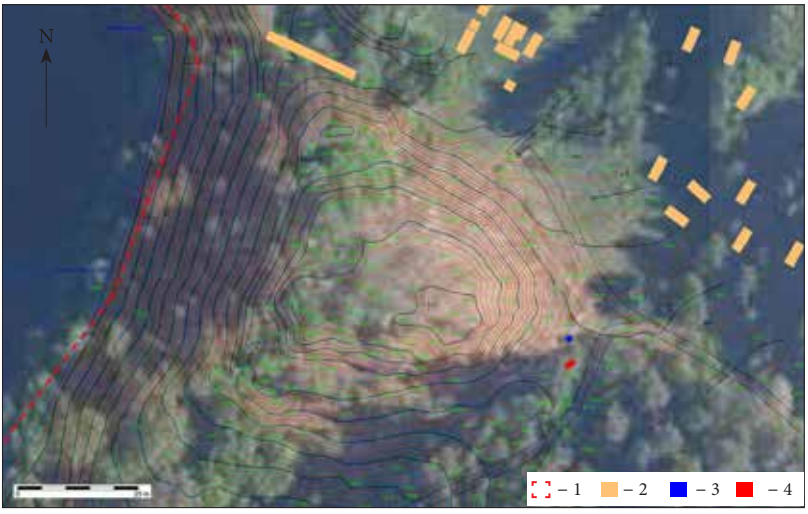
Piliakalnis, dar vadinamas Norkūno pilimi, įrengtas atskiroje kalvoje, Versekos upės dešiniajame krante, tarp patvenktos Versekos Krūminių tvenkinio ir jos buvusios slėnio daubos. Aikštelė trikampė, orientuota Š–P kryptimi,

apie 17 m ilgio ir 29 m pločio Š krašte. Aikštelės PR krašte supiltas iki 2 m aukščio ir apie 15 m pločio pylimas. ŠV šlaite, 5 m žemiau aikštelės, iškastas iki 30 m ilgio, apie 4–6 m pločio ir iki 0,5 m gylio griovys. Už jo supiltas apie 1,5 m aukščio ir iki 10 m pločio pylimas, 6 m aukščio išoriniu šlaitu. Pylimo V–PV gale buvo įvažiavimas – apie 3 m žemiau pylimo yra nedidelės terasėlės žymės. Piliakalnio šlaitai statūs, apie 11–12 m aukščio. Į R ir ŠR nuo piliakalnio dirvonuojančiuose laukuose apie 1 ha plote yra neįtvirtinta papėdės gyvenvietė. Š dalyje stovi sodyba. Piliakalnis datuojamas I tūkst. pradžia–II tūkst. pradžia.

Aptariama vietovė archeologinėje literatūroje minima XIX a. pabaigoje F. Pokrovskio „Vilniaus gubernijos archeologiniame žemėlapyje". Jau tuomet aikštelėje minimos iškasinėtos duobės. Greičiausiai tarpukariu ariant piliakalnio aikštelę ir jo R šlaitą galutinai nuardytas buvęs pylimas. Vietinių gyventojų pasakojimu tuomet ariant pylimą aptikta apdegusių rastų liekanų ir akmenų grindinys. Į Š ir ŠR pusę esančiose daubose buvo dvi sodybos su dirbamais laukais. Lenkų okupacijos laikotarpiu taip pat žinomi radiniai iš šio piliakalnio, kuriuos, tikėtina, iškasė vietiniai gyventojai. Antrojo pasaulinio karo metu aikštelėje ir pylimo gale pastatyti du kryžiai. 1954 m. Valkininkų gimnazijos mokiniai piliakalnio aikštelės centre iškasė didelę duobę, pagal senųjų gyventojų pasakojimus ieškodami čia tariamai paslėptų turtų. 1975 m. Krūminių kaime ant Versekos upės pastatyta mažoji hidroelektrinė, upę užtvenkus greta piliakalnio susiformavo Versekos Krūminių tvenkinys.

Iki šiol tyrimai ir žvalgymai piliakalnyje bei jo aplinkoje vykdyti 1955, 1978, 1998 ir 2018 m. 1955 m. piliakalnį su gyvenviete žvalgė MA ekspedicija. Jos metu atlikta vietovės apžiūra ir įvertinta esama būklė. Piliakalnio aikštelėje, šlaituose ir laukuose į ŠR nuo jo aptikta smulkių grublėtosios ir žiestos keramikos fragmentų (*LIIR*, f. 1, b. 33). 1978 m. piliakalnį žvalgė MMT ekspedicija. Jos metu įvertinta esama būklė ir atlikti matavimai tuo metu ruoštam Varėnos rajono istorijos ir kultūros paminklų žemėlapiui (*LIIR*, f. 1, b. 2239). 1998 m. LP Ė. Striškienė vykdė detaliuosius tyrimus į ŠR nuo piliakalnio esančiame lauke lokalizuotoje papėdės gyvenvietėje. Ištirtos 24 perkasos ir 3 šurfai, iš viso 300 m^2 plotas. Užfiksuotas iki 0,3–1,9 m storio kultūrinis sluoksnis, viršutinę jo dalį sudarė arimo metu permaišyti sluoksniai, o giliau nuo 0,35–1,2 m gylio fiksuoti su papėdės gyvenviete susiję horizontai. Juose aptikta grublėtosios, brūkšniuotosios, gnaibytosios ir lygiu paviršiumi keramikos šukių, tokių ypačiųjų radinių kaip ylos, verpstukai, šlako fragmentai. Taip pat atlikta piliakalnio aikštelėje ir šlaituose buvusių duobių fiksacija bei užpylimas (*ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 120–122). 2018 m. KPIP S. Širvydaitė-Šliupienė vykdė žvalgymus piliakalnio PR pašlaitėje esančioje nedidelėje aikštelėje įrengiamos paminklinės ženklinimo lentos vietoje. Žvalgytas 1 gręžinys, jis gręžtas iki 90 cm gylio. Po velėna jame fiksuotas iki 47 cm storio pilkas miškožemis be radinių (*LIIR*, f. 1, b. 9637).

Detalieji tyrimai atlikti piliakalnio PR pašlaitėje esančioje nedidelėje aikštelėje, kur buvo suprojektuoti informacinio stendo įrengimo darbai. Jų metu ištirtas vienas 2x1 m dydžio plotas (1 pav.). Nuo paviršiaus nuėmus ploną velėnos sluoksnį, giliau visas kultūrinis sluoksnis buvo skutamas mentelėmis ir iškasamas gruntas buvo sijojamas sietu. Tirtas iki 20–22 cm storio šalia augančių medžių ir krūmynų šaknų permaišytas šviesiai pilkas smėlingas miškožemis – galbūt buvęs armuo. Jame aptikta smulkių buitinės keramikos šukių (dalis jų lygiu paviršiumi ar stambiai grublėtu), molio tinko, gar-

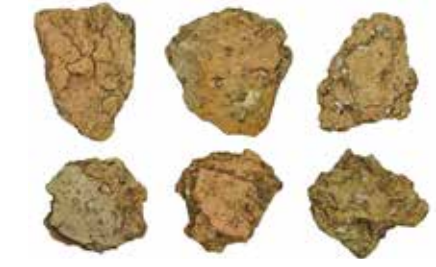

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – KVR teritorijos ribos; 2 – 1998 m. Ė. Striškienės atlikti tyrimai; 3 – 2018 m. S. Širvydaitės-Šliupienės atlikti tyrimai; 4 – 2023 m. atlikti tyrimai. I. Sadausko brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – site boundary as listed in the Registry of Cultural Property; 2 – area excavated in 1998 by Ė. Striškienė; 3 – area excavated by S. Širvydaitė-Šliupienė in 2018; 4 – area excavated in 2023.

gažių fragmentų ir titnago gamybos atliekų. Po juo ploto PV dalyje fiksuotas jau kitokios struktūros iki 15–97 cm bendro storio pilkos smėlingos žemės sluoksnis – galbūt ūkinės (?) duobės – objekto pakraštys. Pastarasis aiškiai besitęsiantis ir žemėjantis V kryptimi už tirto ploto ribų. Jame rasta smulkių buitinės keramikos šukių (dalis jų lygiu paviršiumi ar stambiai grublėtu), molio tinko fragmentų, šlako ir titnago skaldytinis. Iš šio horizonto paimtas 20 l tūrio grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams atlikti. Šviesaus smėlio su rudo priemolio intarpais įžemis pasiektas 0,25–1,2 m gylyje. Apibendrinant tyrimų metu surinktą informaciją galima teigti, kad viršutinis miškožemio sluoksnis galbūt anksčiau buvęs ariamas, todėl jame aptikti radiniai itin smulkūs, jų kur kas daugiau nei giliau tirtame objekto pakraštyje. Jame radinių mažiau, tačiau pagal grunto sandarą jis nėra paveiktas vėlesnės žmogaus ūkinės veiklos. Tirtas objektas, tikėtina, susiformavęs piliakalnio ir greta buvusios papėdės gyvenvietės egzistavimo laikotarpiu, pagal radinius datuojamas I tūkst. Tarp aptiktų identifikuotų radinių dalis buitinės keramikos šukių gali būti datuojamos IV–VIII a. ir priskirtinos vėlyvajai grublėtajai keramikai.

Archeobotaniniai tyrimai (dr. K. Minkevičius) atlikti ūkinėje (?) duobėje iš 45–55 cm

2 pav. Tyrimų metu aptikti grublėtosios keramikos fragmentai. I. Sadausko nuotr.

Fig. 2. Rusticated pottery fragments unearthed during the excavation.

gylio paimto 1 ėminio. Jame tarp išflotuotų angliukų aptikta 11 degusių augalų makroliekanų. Tarp jų identifikuoti kultūriniai augalai (tikroji sora, dvigrūdis kvietys bei kiti neapibūdinti javai) ir piktžolių ar ruderalų liekanos (baltoji balanda, lipikas, šerytė, vikis). Surinkta medžiaga rodo tyrimų aplinkoje vykusią neintesyvią antropogeninę veiklą, būdingą I tūkst. pr. Kr.–I tūkst. gyvenviečių medžiagai.

Tyrimų metu surinkti 164 radiniai – grublėtosios ir lygiu paviršiumi keramikos šukės (2 pav.), molio tinko fragmentai, geležies lydymo ir titnago gamybos atliekų fragmentai. Radiniai perduoti LNM.

The Foot Settlement at the Krūminiai Hillfort

In 2023, a detailed excavation of one 2 x 1 m trench was carried out at the foot settlement situated on the SE slope of the Krūminiai hillfort (Varėna district, S Lithuania) (Fig. 1). Below the top layer of forest soil, the excavation revealed a 1st-millenium cultural layer, 0.25–1.2 m thick, which corresponds to the occupation period of the hillfort and its foot settlement. The excavation yielded sherds of rusticated and smooth-surfaced pottery (Fig. 2), fragments of clay plaster, and fragments of iron smelting waste and flint debitage, amounting to 164 finds in total.

Gintautas Zabiela, Timo Ibsen

Greižėnų piliakalnio ir papėdės gyvenvietės žvalgymai

Nuo 2022 m. rudens BRIAI, bendradarbiaudamas su Baltijos ir Skandinavijos archeologijos centru (BSAC) (*Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie* (ZBSA), nuo 2024 m. integruotas į Leibnico centrą archeologijai (*Leibniz–Zentrum für Archäologie* (LEIZA), Maincas, Vokietija, Šlėzvigo-Holšteino žemė) pradėjo vykdyti skalvių piliakalnių žvalgymus kalamaisiais zondais. Šie žvalgymai yra maža dalis plačios apimties nuo 2012 m. BSAC kartu su Priešistorės ir ankstyvosios istorijos valstybiniu muziejumi Berlyne (*Museum für Vor– und Frühgeschichte, Staatliche Museen zu Berlin*) vykdomo ilgalaikio (18 metų) tarptautinio mokslo tiriamojo projekto „Tyrimų tęstinumas ir tęstinumo tyrimai“ (*Forschungskontinuität und Kontinuitätsforschung*), orientuoto į iki 1945 m. buvusios Rytų Prūsijos praeities ir kultūros pažinimą. Piliakalnių pylimų zondavimas mechaniniu kalamuoju zondu iškeltuose kernuose preciziškai fiksuojant stratigrafiją ir ją datuojant ^{14}C būdu iš paimtų angliukų 2014 m. buvo sėkmingai išbandytas Apuolės piliakalnyje (*ATL 2014 metais,* 2015, p. 122–124). Iki 2022 m. Kaliningrado srityje (Rusijos Federacija) taip buvo tyrinėta 14 piliakalnių, tačiau prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui dėl nutrauktų Vakarų Europos ir Rusijos ryšių mokslininkų projektą tęsti tapo įmanoma tik Lietuvoje. 2023 m. rudenį žvalgytas Greižėnų piliakalnis (Tauragės r., Lauksargių sen.) yra trečias šiuo projektu tiriamas piliakalnis Lietuvoje (2022 m. rudenį žvalgytas Opstainių piliakalnis (*ATL 2022 metais,* 2023, p. 589–136), 2023 m. pavasarį – Šereiklaukio piliakalnis I. Piliakalnis įrengtas Jūros upės dešiniojo kranto aukštutinės terasos aukštumos kyšulyje stačiais iki 25 m aukščio šoniniais šlaitais. Aikštelė ovali, pailga ŠV–PR kryptimi, 30 m ilgio, 27 m pločio, pakraščiuose apjuosta iki 5,5 m aukščio, 33 m pločio ŠV krašte pylimu, kurio išorinis 7,5 m aukščio šlaitas leidžiasi į 20 m pločio ir 2 m gylio griovį (*LPA*, t. III, p. 96). Piliakalnis, preliminariai datuojamas I tūkst.–XIII a., iki šiol nebuvo tyrinėtas. Jis minimas dar 1705 m., apie jį užrašyta nemažai padavimų (Almonaitis V.